

Eesti Postimehes 1883 ilmunud Thbilisi eestlase Joosep Rezoldi arvamuskirjeldus, kus ta mitmeid Eesti ajalehti kritiseerib, millele Eesti Postimehe toimetaja Karl August Hermann lisab omapoolse kommentaari. Jakob Hurt. Aleksandrikool. Eesti ajalehtede tegevtoimetajate reaktsioonid: Rezoldile vastavad Ado Grenzstein (Olevik). Jakob Kõrv (Valgus). Jaak Järv (Virulane). Jaan Nebokat (kes läheb iseäranis isiklikuks) (Kündja). Gustav Soonsein?. Valdavalt on käsitletud küll mitte Kaukaasia eestlasi, kuid materjal annab pisut aimu tollasest Eesti ajakirjanduselust, Rezoldi vaadetest ja eluloost. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Eesti Postimees (nr. 48), 30. november 1883, lk. 3 [autorid: Joosep Robert Rezold ja Karl August Hermann]

Awalik tõde ja hää nõuu

Nende ridade kirjutaja on kõigi Eesti ajalehtede riid, tülid, waidlused, sõimamised ja kõige rumalamad teotused üheteise wastu hoolega lugenud, läbi mõtelnud ja soowib järgmiste ridadega oma arwamist awaldada.

Ma olen pidanud imeks panema, et mehed, kes tahawad ühe rahwa politika eeswedajad olla, ennast nii kaugele ära unustawad, et mitmed wõõrad rahwad seda imeks panewad, kelle wiimne otsus muidugi ikka on olnud: „Need mehed on wähe õpetust saanud.” Kõige käretram sõimama on olnud „Walgus”, mil kombel ja keda, seda ei ole siin tarwis teatada, sest seda teab iga mees, kes nimetatud ajalehte on lugenud. Sisu ja tuuma poolest on „Walgus” teistest ajalehtedest wiletsam, ja ehk ta küll kaks kord nädalas wälja tuleb, ei too ta siiski poolt seda, mis „Olewik” ühe numbriga. Üht asja peab Hurti wastaline siiski „Walgusest” kiitma, s.o., et ta Hurt’i wastu on nii mehiselt pannud ja sellega aidanud Eesti kõige tarwilikumat ja pühamat püüdmist edasi aidata ja et temal üks kindel seisupaik on rahwa politika asjus. — Teine Tallinna Eesti keeli ajaleht „Wirulane” on natuke sisu ja tuuma poolest parem. Ta on kaunis tuumakaid ja laialikult teadusi rahwale toonud. Sõimamisest on ta esimesest wähe kainem olnud. Ka „Wirulasel” on üks kindel rahwalik seisupaik olnud; ainult wahete wahelt paistab wälja, et redaktori silmaring lühike on. Nõnda on siis Tallinna Eesti ajalehtede toimetajad waewalised politika juhatajad. Pääasi on see, et nemad ei suuda endid rajas pidada, mis muidugi wähest õpetuse walda nende waimupõllul tunnistas — selle pärast peaksiwad nemad targemate meeste juhatusel oma tööd tegema. — Kolmandaks „Kündja” on kõige wiletsam ajaleht oma sisu poolest, mis meil ial on olnud. Niisugune leht oleks meie põllumeestele kõige tarwilikum olema, aga „Kündjast” ei wõi meie Eesti põllumehed seda kõige wähemat õpetust omas põllutöös saada. Toimetaja awaldab enese toorest südame-järge jämeda toore kokapoiste pilkamise ja sõimu-sõnadega, mis tal wist endisest ajast weel meeles on, kui ta enne Kuuda Seminari tulemist ühe herra v. H. juures kokapoisiks oli olnud. Kahju küll, et niisugune mees on saanud ajalehe toimetajaks. — Neljandaks „Olewik”, ta kirjutab wäga hästi ja kõige rohkem teistest Eesti

ajalehtedest, aga ta kirjastyl ei ole mitte rahwalik, sellest ei saa palju õpetamata inimesi aru. „Olewiku” pääseisukoht on kiriklik ja wanameelne (?) (waata: Nõrkematad nõudmised ja natukene kriitikat.) Ta soowiks, et Eesti kannust tõusnud kirikherrad ametis oleksiwad, kes tema soowi järele Eesti politikat weaksiwad ja „Olewik” nende pääjuhataja ja näitaja oleks. Herra Grenzstein’il on suured waimuanded ja weel suurem auuahnus. — Selles tükis, et tema Hurt’i eest on nii kangekaelsel wiisil seisnud, on tema minu silmas iseenele ja meie armsale Eesti rahwale Aleksandrikooli asutuses wäga suurt kahju teinud. — Siis on tema mitmeid, meie auusaid Eesti mehi wäga teotanud, iseäranis herra professor Koelerit, keda kõik kunsti maailma auustab ja armastab, tema kõige täielikum kuulsa kunsti pärast ja kelle elu ikka igapidi laitmata on olnud, keda meie kõik peaksime enestele eesmärgiks wõtma. — See wiimne tükk on herra Grenzstein’ile andeks andmata. Muidu on tema silmaring politikas kaunis lai. — „Sakala” üle ei ole mul midagi ütlemist, sest see ajaleht on esimesest seisupaigast täieste ära lahkunud. Ühe sõnaga öelda: ta on igapidi wilets ja waewaline, keda lugedes himu ära kaob.

Wiimaks „Eesti Postimees” on ainukene ajaleht, kes on püüdnud õpetatud mehe wiisi oma seisupaika pidada ja politikat wedada. Niisugusid wigasid, nagu „Eesti Postimehes” on juhtunud ette tulema, tuleb igas ajalehes ja iga keeli ajalehe toimetajal ette: Herra Dr. Hermann on pidanud wäga palju tühja kiusu mõne ajalehe poolt kannatama. Kõige naljakam oli kuulda, kui külakoolmeistrid tuliwad oma tarkusega, tahtsiwad teda suuremaks tõsta, kui suurekooli pääl õpetatud meeste tarkust, kes teiste doktorite ja professoirte kollegiumis doktori auunime saanud. Ka külakoolmeister wõib kõik tarkuse hallikad läbi õppida ja ilma doktori nimeta niisama targaks saada, aga siis peab ta seda näitama, nagu üks Amerika president Johnson, kes ameti poolest enne rätsepp oli ja suure hoolega edasi õppis; aga nimetatud herrad ei wõinud seda mitte teha, waid saiwad sõna Dr. suhu ja hakkasiwad seda nagu koerad konti närima. Õpetatud mehi peame auu sees pidama, siis ka iga mees püüab õpetatud meheks saada.

Üks küsimine on: Kas meie ajalehed mitte ei wõiks asjaliku läbirääkimisega oma toimetusi teha ja ilma sõimuta üks teise pääle muda loopimata jätta. Siin kirjutab üks ajaleht: „ta waletab”, teine: „ta waletab”, kolmas nõndasama, keda peawad need waesed õpetamata inimesed nüüd uskuma? Seda sõna „waletab” ei tohiksgi kirjades awalikult pruukida. Üksigi wõõra keeli ajaleht ei tee seda. Parteide wahel ei wõigi walet olla; igal mehel on oma tee ja püüdmine. Iga partei arwab omal õiguse olema ja neile on kõigil oma seisukohast õigus. Selle pärast see sõna „wale” peaks Eesti ajalehtedest kaduma. Tuleme ülewal nimetatud küsimise juurde tagasi. Teised lehed wõiksiwad kõik endid ühendada, aga „Olewik” mitte, sest temal on uue aja wastalised püüdmised. Nii kaua kui tema oma seisukohta ei muuda, ei ole leppimisest kõnetgi, aga asjalikult läbirääkimine sõimuta wõib alati sündida.

Meie ajalehtedel oleks küll tööd olema ühes jõuus oma waenlaste wastu panna, aga mitte tühja kiuslemistega üheteise wastu oma aega ära wiita. Mõnel ajalehel, olen ma märkind, on see soow üht tehk teist meie ajalehtedest surmata; kiidawad endid ja kuulutawad ette: seda ja seda ajalehte ei saa uuel

aastal enam olema. Sel kombel loodawad nad enestele rohkem lugejaid saada. See on üks nendest kõige madalamaist püüdimistest. Mikspärast surmata? Meie rahwa kohta on weel teist nii palju, kui praegu ajalehti on, wähe. Wõõral maal ei soowi ialgi üksigi seda, et teine tema eest lõpeks. Mõnikord on ühes ainsas linnas kümnete kaupa ajalehti. Kes kõige paremine toimetab, see siis ka korjab kõige enam omale lugejaid. Töö, osawus ja tarkus surmab teise seitungi muidugi siis ära, kui ta kõlbuline ei ole.

Lõpetuseks pean ma weel ütleva, et ma kõigi ülewal nimetatud herrade wastu erapooletu olen. Ma olen herra Kõrw'i, Järw'e, Nebokat'i, Hurt'i ja Grenzstein'iga suures sõpruses olnud ja olen praegu; enam weel kui ehk herra Dr. Hermann'iga. Nende ridadega olen ma aga püüdnud oma mõtteid, millest wäga palju teised osaldawad, ilmutada.

Need nimetatud herrad saawad ka mulle andeks andma, et olen julgenud neile teist teed näidata, teisiti ma ei wõinud. Omas südames saab igauks ütleva, et meil omast kohast õigus on.

R—o—

Wene maal.

Selle kirja oleme muutmata ära trükkinud, ja temas on üks suguwend, kes kodumaalt kaugel elab, oma mõtteid ajalehtede üle awaldanud. Meie arwami- sed lähewad mõnest kohast teisiti. Seda teawad ka meie lugejad. Aleksandri- kooli kohta tunnewad lugejad niisama meie mõtteid. Hurt on küll ametist ära, aga kui suurt kasu sest Aleksandri-koolile on saanud ja saab, see on alles kü- sida. Rahwa annete ohwerdamise rõõm on paljudes kohtades ära lõpnud. See saadab kahju. Niisama tõsi on, et kooli asutamine palju kauemini saab oodata olema. See saadab ka kahju. Meie ei taha sest enam pikemalt kõneleda. — Et „Walgusel” ja „Wirulasel” tõeste kindel Eesti seisukoht oleks, seda ei ole meie leida jõudnud, sest et nad selle üle on pilganud ja naernud, kui meie endid sü- damest Eestlaseks ja Eesti rahwa poole hoidjaks tunnistasime. Ja kui teiste rahwaste ajalehed meie lehe wasta kirjutasiwad, siis hoidsiwad need lehed teiste rahwaste lehtede poole, aga ei mitte Eesti lehe poole. „Sakala” kohta ar- wame auustatud sissesaatja arwamist liig waljuks, sest see leht on enamaste tasasel wiisil kõnelenud ja asjalik püüdnud olla, kui ta ka korra pärast ei ole jõudnud ilmuda. — Et muude rahwa lehed seda sõna „wale” sugugi ei tarwita, ei ole nii. Saksa „St. Petersburger Zeitung”, ehk küll akademia leht, ütles alles mõne päewa eest seda sõna kõige jämedamal kombel „Eesti Postimehe” toi- metaja kohta, nagu meie lugejad teawad. — Auustatud kirjasaatja ütleb, et küll kõik teised Eesti lehed wõiwad eneste wahele ühendust saada, aga et „Olewikuga” mitte ühendust wõimalik ei ole. Kirjasaatja nimetab Eesti lehte- de seas ka „Kündjat”, kelle poliitik „Tallinna Sõbraga” üks ja seesama on. Nõnda siis näib auustatud kirjasaatja arwawat, et „Kündjaga” ja „Tallinna Sõbraga” ennemalt wõimalik on kokku leppida kui „Olewikuga”. See ei ole mitte meie mõte. „Kündja” ja „Tallinna Sõber” ei ole mitte Eesti lehed, waid nad on täitsa Saksa wanameelelised lehed Eesti keeles. Nende põhjused ei wõi siis ialgi meie omadega kokku sündida. Meie waatame selle pääle, et

leht Eesti meelne on. Et nüüd „Walgus”, „Wirulane”, „Sakala”, „Pärnu Postimees” ja „Olewik” Eesti meelsed lehed tahawad olla, selle pärast on nemad meile ligemad kui „Kündja” ja „Tallinna Sõber”, kes mõlemad ise tunnistaswad, et nad üksnes mõisnikkude, see on ühe auusa seisuse kasu nõuawad; see ei sünni terwe rahwa kasuga, mida meie nõuame, mitte kokku. Meie armastame „Walgust”, „Wirulast”, „Sakalat” ja „Pärnu Postimeest”, nõnda siis ka „Olewikku” enam kui „Kündjat” ja „T. Sõpra”? — „Walgus” ja „Wirulane” tahawad „Olewikku” ja „Olewik” tahab „Walgust” ja „Wirulast” ära häwitada. Sinna ei wõi meie midagi parata. Katsugu nad jõudu ja maadelgu! Meil ei ole seks aega ega lusti. Meie ei püüa ka enam neid lepitada, sest et see asjata on. Meie teame aga, et üks ajaleht teist ei jõua häwitada, waid seda wõib üksnes rahwas teha. Kui rahwas enam ühte ajalehte ei loe, siis peab ta muidugi oma töö seisma jätma. „Walgus” püüab ka „Eesti Postimeest” surmata. Noh, mis teha! Eks nalja pea ka olema. Mõne aja eest üteldi meile: „Jah, „Eesti Postimees” oleks küll muidu hää leht, aga miks ta „Olewikuga” ühte hoiab?” Siin wastame: Meie ei ole „Olewikuga” rohkem kokku hoidnud kui „Walguse” ja „Wirulasega”. „Olewik” on meid rahule jätnud, meie teda ka. „Walgus” ja „Wirulane” kippusiwad esiti meie kallale, siis oleme neile mõni kord wastu astunud, ilma et meil iseäralist wiha nende wastu oli. Et „Eesti Postimehe” ja „Olewiku” wahel tihti wahet on, see on iseenesest mõista. Igaüks teeb tööd ja awaldab mõtteid, nagu see tema südametunnistuse ees õige on. Selle pärast ei ole ju tarwis karwu pidi kokku minna. Meie ei arwa rahwast nii rumalaks, et ta wahet ei oska teha. Rahwas mõistku ise! Kas ajalehtede tüli juba küllalt ei ole olnud, et seda uut tülitsemist weel waja? Lugejate kõrwad huugawad juba muidugi tülist. Meie mõistame seda hukka, kui wihkamist otse meelega wälja laotatakse, nagu „Walguses” ühes wiimases numbris, kus üks kiri „Soomest” nii algab: „Postimees ja Olewik, wihkama saab teid weel tulewik!” Siis wihastab „Walguse” tulipää kirjasaatja selle üle, et Soomlased Eesti õpetatud meeste poole hoiawad, kes ju „Baltlased” olla. Noh, sinna ei wõi nüüd kord parata. Seda ei ole meie teinud. Terwe Soome rahwas ja kõik Soome ajalehed, suur iga päew ilmuw „Suometar” ees otsas, hoiawad Eesti õpetatud meeste ja Aleksandri-kooli asjas Hurti poole. See on wankumata tõsi. Alles ühe nädali eest ütles üks Soomlane suure kindlusega meie wastu: „Meil Soomes ei ole see sugugi wõimalik, et mehed nagu Järw ja Kõrw ajalehti toimetawad, sest rahwas küsib kohe: Kui kõrgelt on mees koolitatud? Ja kui rahwas kuuleb, et mehed midagi ei ole õppinud, siis ei loe ta nende lehte waid ütleb: Mees ei wõi teada, mis ta kirjutab, sest ta ei ole küllalt õppinud.” Nõnda ütles Soomlane sõna sõnalt. See ei ole sugugi uhkus, kui õpetatud mees ütleb: „Ma oskan kirjutada.” See on seesama asi, kui õppinud rättsepp ütleb: „Ma oskan riidet teha,” ehk kui õppinud puusepp ütleb: „Ma oskan puutööd teha.” Ka õppimata inimene teeks ehk riide walmis, aga õppinud rättsepp leiab wea riide juurest. Siisgi tahame hää meelega Järwe ja Kõrwiga tööd teha isamaa kasuks, kui nad põhjasmõttele truuks jääksiwad. Järw oli selle aasta algul sellega rahul, meiega ühes tööd teha, ta tunneb wäga hästi meie põhjasmõtteid, aga nüüd salgas ta seda ära, tema olla kõik ära laitud!! Kõik selle pärast, et mitte ühendust ei tuleks! Aga ometi tuleb asju ette, kus „Wirulane”, „Walgus”, „Olewik” ja „Postimees” ühel nõuul on, nagu näituseks Eesti linna koolid: Kui Tartus Eesti keelelise elementarkooli asutus tagasi lükati, siis mõistsiwad seda

kõik neli lehte ühel wiisil hukka. — Niisuguste asjade pääle toetab end ühendus, mida meie soowime. Rahwa seas hakkab see ühendus juba õitsma, saab näha, millal ajalehed nii kaugele saawad.

Olevik (nr. 47), 5. detsember 1883, lk. 2 [autor Ado Grenzstein]

Mis teewad tõised ajalehed?

Tartus, 1. detsembril 1883

[. . .]

Tuttaw suguwend R—o— T. linnast awaldab pikemas kirjas oma arwamist Eesti ajalehtede kohta. Meie paneme ta kirja tähtsamad kohad seie ülesse, et neid paiguti õiendada wõiksim. R—o— kirjutab päälkirja all „Awalik tõde ja hää nõuu” järgmiselt: „Nende ridade kirjutaja on kõigi Eesti ajalehtede riid, tülid, waidlused, sõimamised ja kõige rumalamad teotused ühetõise wastu hoolega lugenud, läbi mõtelnud ja soowib järgmiste ridadega oma arwamist awaldada. Ma olen pidanud imeks panema — ütleb R—o— —, et mehed, kes tahawad ühe rahwa politika eeswedajad olla, ennast nii kaugele ära unustawad, et mitmed wõõrad rahwad seda imeks panewad, kelle wiimne otsus muidugi ikka on olnud: „Need mehed on wähe õpetust saanud.” Kõige käre-dam sõimama on olnud *Walgus* . . . Sisu ja tuuma poolest on *Walgus* tõistest ajalehtedest wiletsam, ja ehk ta küll kaks kord nädalas wälja tuleb, ei too ta siisgi poolt seda, mis *Olewik* ühe numbriga.” Et *Walgus* kange Hurti wastane, seda kiidab hra R—o—. *Wirulane* olla sisu poolest natukene parem ja ta „sõimawat” ka wähem. Wahete wahel paistwat wälja, et „redaktori silmaring lühike on”. „Nõnda on siis — ütleb R. edasi — Tallinna Eesti ajalehtede toimetajad waewalised politika juhatajad. Pääasi (s. o. *wiga*) on see, et nemad ei suuda endid rajas pidada, mis muidugi wähest õpetuse walda nende waimupõllul tunnistab — sellepärast peaksiwad nemad targemate meeste juhatusel oma tööd tegema.” Just sellesama otsuse tegime meie hiljuti *Wirulase* kohta. „Kündja on kõige wiletsam ajaleht oma sisu poolest, mis meil ial on olnud.” Kündja ise aga kuulutas aasta otsa, et Eesti rahwas enesele paremat ajalehte enam ei saawatki. Põllumehed ei saawat temast mitte „kõige wähemat õpetust”. „Toimetaja awaldab enese toorest südame-järke jämeda toore (jällegi „toores”!) kokapoiste pilkamise ja sõimusõnadega, mis tall wist endisest ajast weel meeles on, kui ta enne Kuuda Seminaari tulemist ühe herra v. H. juures kokapoisiks oli olnud. Kahju küll, et niisugune mees on saanud ajalehte toimetajaks. — Neljandaks *Olewik*, ta kirjutab wäga hästi ja kõige rohkem teistest Eesti ajalehtedest, aga ta kirjastyl ei ole mitte rahwalik, sellest ei saa palju õpetamata inimesi aru. *Olewiku* pääseisukoht on kiriklik ja wanameelne. (? E. Postim. toim.: waata: Nõrkematad nõudmised ja natukene kriitikat.) Ta soowiks, et Eesti kännust tõusnud kirikherrad ametis oleksiwad, kes tema soowi järele Eesti politikat weaksiwad ja *Olewik* nende pääjuhataja ja näitaja

oleks. (!!)) Herra Grenzstein'il on suured waimuanded ja weel suurem auuahnus. — Selles tükis, et tema Hurt'i eest on nii kangekaelsel wiisil seisnud, on tema minu silmas iseenele ja meie armsale Eesti rahwale Al. kooli asutuses wäga suurt kahju teinud." . . . Auusate meeste teutamine (?) iseäranis prof. Koeleri teutamine (!) olla talle „andeks andmata". Muidu olla tema (Grenzsteini) „silmaring politikas kaunis lai". „Sakala üle ei ole mull midagi ütlemist, sest see ajaleht on esimesest seisupaigast täieste ära lahkunud. Ühe sõnaga öelda: ta on igapidi wilets ja waewaline, keda lugedes himu ära kaob. — Wiimaks *Eesti Postimees* on ainukene ajaleht, kes on püüdnud õpetatud mehe wiisi oma seisupaika pidada ja politikat wedada." Niisugusid wigasid, nagu E. Postimehel, tulla igal lehel ette. Nüüd annab hra R. Tallinna „küla-koolmeistritele" walu, kes häbemata kombel Dr. nime, „nagu koerad konti närinud." Sõna „wale" ei tohtiwat ajalehtedes ettegi tulla. „Tõised ajalehed — ütleb R. — wõikswad kõik endid ühendada, aga Olewik mitte, sest — temal on uue aja wastalised püüdmised. Nii kaua kui tema oma seisukohta ei muuda, ei ole leppimisest kõnetki, aga asjalikult läbirääkimine sõimuta wõib (Olewikuga) alati sündida." Siis laidab hra R. seda, et mõned ajalehed (Wirulane ja Walgus) tõiste lehtede surma ette kuulutawad, et enestele enam lugejaid saada. Lõppeks tõendab hra R., et ta kõikide wastu täieste erapooletu ning Kõrwi, Järwe, Nebokati, Hurti ja Grenzsteiniga weel praegu „suures sõpruses" olewat. Nii hra R—o— kirja sisu Wenemaalt. Ilma et meie suguwenna R. „suurt sõprust" meie wastu wähendada püüaksime, tahame meie tema ütelse kohta paar tarwilist tähendust teha. Meie loodame hra R—st ühe mehe leidnud olewat, kes mitte üksi mõnes tükis meie arwamustele risti wastu ei astu, waid kellega meie ka asjalikult waielda mõistame. *Asjalist* waidlemist wõib meie ajal ainult soowida. Mis Teie, auustatud suguwend, kohe esimese lehe kohta laitust ütlete, on meie arwamise järele õige. Kui Teie aga ütlete Walgusel „rahwa politika asjus kindla seisupaiga" olewat, siis ei ole Teie mõnda Walguse nummert wist mitte kaugele Wenemaale kätte saanud. Walgus mõistab õp. Hurti hukka, et see Al. koolist kreiskooli olla tahtnud teha; aga [. . .] *tänab* Walgus, kui [. . .] W. selle kooli rahwa käest suutumaks tahab ära wõtta seega, et õpekeel *mitte Eesti* keel ei peaks olema. Waatke, see seisupaik on niisama liikuw kui kahjulik. Mis Teie Olewiku kõnewiisi (kirjastyli) kohta ütlete, näib nagu laitus olewat. Meie peaksime „rahwalikumalt" kirjutama, et sellest „õpetamata inimesed" aru saaksiwad. Hää küll; aga kust peawad siis meie „õpetatud inimesed" ajalehe wõtma, kes nende mõtlemise kunsti seega natukene auustab, et nendega weidi raskemat keelt kõneleb, et neile ka midagi mõtelda jätab? Kes peab meie emakeelt harima, kelle wäheise hariduse üle nüüd ka ju mõned Wene ajalehed õlasid kergitawad? Meie wõiksime, kui seda hääks arwaksime, weel *labasemalt* Eesti keelt kirjutada kui mõni tõine, mille tarwis Teie meie sulest wististe proowisid olete leidnud. Aga meie ei taha ega tohi oma emakeelt nii hellatada, nagu mõned ajalehed seda teewad. *Eesti keel peab kümne aastaga enam edasi jõudma kui mõned tõised keeled ennewanast saja aastaga jõudsiwad.* Muidu kautab ta praegustes kultuuralaenetes oma elujõuu ära ja Eestlased peawad temast lahkuma — ühtlasi aga ka oma rahwuse kautama. Kas Teie seda soowite? Ei! Siis kihutage kõiki tõsiseid Eesti rahwa ajalehti keele harimisele. Kui Eesti ajakirjandus Wirulase wiisi ikka sõnaga „ja" oma jutustusi alustab, siis ärge imeks pange, kui meie

Al. koolis Eesti keele asemele mõni wõõras, *haritud* keel õpekeeleks pannakse. Kõrgem haridus heljub tõistsuguses kõnekujudes. Muretsegem neid oma armsa Eesti emakeelele! Pääle selle ei ole Olewiku keeleraskus alati mitte sugugi keele süü, waid ainuüksi asja süü, millest räägitakse. Kirjutame meie näituseks mõtte[. . .]st, siis nõuab asi ise tublit mõtlemist. Muidu on arusamine otse wõimata. Kirjutab aga näit. Wirulane mitmed leheküljed „segaduse sünnitajatest” täis, üteldes: „Oh küll on nemad tignedad äraandjad, oh küll on armsal Eesti rahwal nende rasket orjajaket sant kannatada!” siis ei ole [. . .] lugejal muud kui jah ja aamen tarwis ütelda ja mõtlemine wõib magama minna. See on enam [. . .] kui rahwalik keel. Mis arwate Teie sellest seisukohast? Meie arwame enestel õiguse oletat. — Mis Teie Olewiku seisukohast ütlete, see teeb meid üsna uudishimuliseks. Kas teie ei ole siin mitte Tallinna Sõpra, kellest Teie muidu ei räägi, Olewikuga kogemata ära wahetanud? Mina selle lehe toimetaja olen Teiega usuasjust möödaminnes rääkinud ja tean, kuidas Teie siin mõtlete. Olen ma Teie [. . .]dust püüdnud kahandada? Ja Teie nõuate, et Olewik peaks oma arwamise ära wiskama ja Teie oma wastu wõtma, ehk muidu on ta „wanameelne”. Waatke, kuidas [. . .] wabaduse wastu eksite, kuidas südametundmist tühjaks peate. Lubage, et Teile weel ühe sõbralise kõrwa hoobi annan. Niipea kui Teie usuasjust hakkate rääkima, unustate Teie oma ütelduste põhjendamise ja tõdestamise suutumaks ära. Sellest näen mina, et Teie olete harjunud usuasjus ilma põhjusteta s. o. *ilma mõtlemata* rääkima. Ja siiski soowite, et tõised peaksiwad Teile ses tükis järele tegema. Kelle hoolde jätame siis mõtlemise? Kristus on kõige suurem rahwamees olnud maa pääl, kes ütles: „Minul on *rahwast* hale meel!” Iga tõsine kristlane peab sellepärast rahwa sõber ja seega *uue meelne*, *wabameelne* olema, mitte wanameelne, nagu Teie ütlete.

[*Vahepealset tekstilõiku ei õnnestunud digiversioonist välja lugeda. A. A.*]

Oleks Hurt mitte kirikuõpetaja, Teie oleksite tõeste tema poolt. Olgu tõistega lugu kuidas on, aga Teie olete neis asjus, mis kuidagi ususse puutuwad, parteilistem kui [. . .]. Kahju, et Teie sellest asjast oma seletustes mitte wagusi mööda ei läinud. — Mis Teie [. . .] kirjutate, ei suuda ma parteilise oleku [. . .] ka [. . .] paremal püüdmisel mitte lahti mõista. Olewiku püüdmised olla uue aja wastased. Tema ei wõida tõiste lehtedega ühendust pidada. Kahju, et Teie sõna [. . .]dus mitte nii mõjuw ei ole, et ma *ilma põhjusteta* wõiksin leppida. Nende arwamiste pääle ei suuda ka enam uskuda, et Teie Eesti lehti tõeste „hoolega lugenud”, weel vähem „läbi mõtelnud” olete, nagu seda tõendate. Mis tükis on Olewik uue aja püüdmiste wastu olnud ehk mis on siis Teie arust õieti uue aja püüdmised? Ommeti mitte põhjata üteldused? Teie teate väga hästi, et Olewik Eesti Postimehega ja Heimathiga ühenduses elab, ja siiski ütlete, Olewik ei wõida ennast tõistega ühendada. Sellega kahtlastate oma tõdearmastust minu ees rängaste. Meie kardame, et hra [. . .] selle [. . .] järele wäljarändamist Kaukasiasse kiitma hakkab. — Meie lõpetame selle kirja läbirääkimise [. . .] soowiga, et hra R. meile kostaks. Aga *ainult asjalikult*, muidu meie ei wõi waidlema hakata.

Valgus (nr. 91), 6. detsember 1883, lk. 1 (juhtkiri) [autor ilmselt Jakob Kõrv]

Eesti Postimehe rahu suus ja tüli südames.

I.

Rahu suus, aga kawalus ja tüli südames on Eesti Postimehe kohta wankumata tõsi. Igas numris räägib tema rahust, aga, nii nõrga jalgne kui tema enese poliitika ja tema mõtlemine on, ikka püiab Hermann Postimehes Eesti ajalehti „Walgust” ja „Wirulast” teutada. Ja selle katte all, nagu ei teeks seda mitte Hermann, waid muud, wõtab ta halenaljakaid kirju üles nende poolt, kellel „Walguse” ehk Wirulase peale kade meel ehk era wiha on, ning nende meeste juhil astub „Eesti Postimees” pea igas numris „Walguse” ja Wirulase wastu wälja. Seal kiidab ta ennas ilusate sõnadega, nagu ikka need mehed teewad, kes rahwast sugugi mõtlejaks ei pea. Postimees arwab kõige julgemalt eneselle kasu tulewat, kui rahwalle palju aga rahust saab räägitud ja ikka uueste meelde tuletatud: Mina olen Doktor. Mina olen palju enam õppinud kui Kõrw ja Järw. Kuulge minu sõnu. Need on ühe Leipzigi doktori sõnad. Ühendage ennast, ärge rääkige mitte Hurtile ega mulle wastu, meie tahame jo head. Hurt tahab küll Aleksandri koolist paljast kreiskooli teha, sest ei ole jo wiga, sest koolid on mõlemad. Iseeneses ütleb Hermann: „Minul on see kõik üks puhas; mina olen erapooletu; kuhu suurem hulk läheb, senna lähen mina ka silmakirjaks järele. Aga ma panen kawalaste teiste nime all rahwalle wastu ja katson langenud Baltlased jälle aerule aidata. Teised, rahwa mehed, nõuawad kindlat seisukohta ja rahwa eest wõitlemist, — see on aga minule raske asi. Ma räägin parem seda, mis neile kasuks tuleb, kes mulle kuulutusi sisse toowad ja Postimehe trükkimise eest käemeheks on heitnud; üks nendest v. „Oe.” on jo ka selle kontrahti alla kirjutanud, mis 1870 aastal Postimehega tehti, kui teda Eesti rahwa ja C. R. Jakobsoni wastu wälja saadeti. Nüid on aeg pisut muutunud, nüid tarwitatakse jo Eesti rahwast rohkem, sellepärast wõin ma Eesti rahwast palju rääkida. Tegusid teha ehk ühe asja eest wõi rahwa eluparanduste eest wälja astuda, see jäegu nende hooleks, kes nii iseene kasu mõistmatad on ja ennast lausa wõitlustesse usaldawad isamaa ja rahwa eest; sealt wõib haawu saada; mis sest wälja tuleb? Mulda lähewad jo kõik. On mull hea elu Postimehe kallal ilma kardetawa wõitlusteta, siis on sest küll. Mina olen sellepärast „erapooletu” ja teutan nimelt Walguse toimetajat üheks õppimata ja koolitamata inimeseks; see on see, kes meile mitte oma rahwa eestkostmistega ja tegewa wõitlustega rahu ei anna. Tema see mees oligi, kes Hurtile Aleksandri kooli asjus wastu hakkas, muidu oleksime wistist saanud, mis tahtsime, ja kui teda ep oleks, siis ei oleks meil ka tarwis midagi muud wõidelda ega mõtelda, kui aga seda kiita ja sellest laulda, kui „ilus” siin Baltia maal on elada, Mis wana, see on tuntud ja hea. Mis uus — oh! see on raske ja hirmus rahwa kasu tagaajaja. Ja kas sellel wastasi ei ole? Neid on nagu põrmu! Siis ei saa mitte tundi rahu laulda ega kohwi tassi maitseda; siis üks alatine wõitlemine; ja kes meie sugust erapooletut siis rahu kohtunikuks ehk semstwo presidendiks paneb, kui Postimees tõeste wiimaks ikaldab ja rahwas temast tõeste aru saab, nagu karta on.

Postimehe 48-numbris on jälle üks kiri üles wõetud, mis üks Eestlane Tiflisest R—o—, imeliku erawihas on kirjutanud ja kus „Walgust” ja „Wirulast” ning nende toimetajaid eht „Eesti Postimehe” moodu alatumalt ja wiletsaste teutatakse. See kirjikirjutaja on eneselle oma mõtete awaldusega üht otstarbet silmas pidanud. Meie tunneme seda otstarbet ja teame ka kust R—o—le see tungimine tuli, nimelt Walgust ja Walguse toimetajat teutada ning õpetamata meheks sõimata. See tuleb aga sest, et meie tema kirja, mis ta, täis kõige rumalamat sõimu ja laimu, meile Hurti wastu Aleksandri kooli asjus kirjutas, kui üht asjata ja alatumat tööd kõrwale wiskasime je mitte ei tarwitanud, ehk küll R—o— meile weel õige rohkeste lubas kirjutada ja meie kaastööliseks heita. Nii wäga hea meelega, kui meie iga asjalikku kirja Hurti wastu Aleksandri kooli asjus tarwitasime, et asjale kasu saata, aga sõimamist ja alatumat teutust ei toonud meie mitte omas lehes, ehk küll meie wastased palju sõimamisest rääkisiwad, kui meie üht Baltlaseks nimetasime, teist rahwa äraandjaks, mis jo tõeste õiged ütlemised on, kui asja õige nimega pidime ütleva ja rahwa ja lugejate silmad asja juures lahti tegema. Täna aga piame R—o— kirjast, nii wastu meelt kui meil tema alatu ja rumala sõimu sõnade korrutamine on, näitusi tooma, et meie auustatud lugejad näha saawad, missuguste „meestega” meil tegemist on ja missuguste sulgedega ennast Eesti Postimees ehitab, kui ta meid rumalate silmas tahab hukka mõista ja oma lugejaid tüsata. Täit R—o— kirja ei wõi meie tema alatu harimata sõnade pärast, mitte lugejate ette näha tuua, aga asja tõenduseks toome mõned sõnad ja palume oma lugejaid mitte pahaks panna, et Eesti Postimehe kaastöölisega sellel wiisil peawad tuttawaks saama ja nende harimata sõnu meie lehes leidma. R—o—kiri algab nõnda:

*„Wiha puna tõuseb palgelle, kui niisugust jampsi lugu saab loetud, mis Hurt kõigis Eesti keele ajalehtedes turutrummitab j. n. e. wehkleb käte ja jalgega j. n. e. kui wanapois (kurat), waid tahab wägise, nagu J. Rezold kirjutab ühest P. walla sigadarist, teda kui küira inimese seljas j. n. e. kui H— seesuguseks loomaks peaks minema j. n. e. lihunikku isanda raswa higis hägama j. n. e. toorest, sopasest südamest paberi peale porsitud j. n. e. kawalus igas sõnas ja jeesuiti waimu wägi j. n. e. — — rahwade peale, et nemad rumalaks jäewad kui wasikad *) j. n. e. jampsi jõnni ajab j. n. e. Sellepärast peab H—le nii pea kui wõimalik kand taha pantama j. n. e. jõledaks läinud, et toorustab j. n. e. j. n. e.*

Meie palume lugejat meile andeks anda, et asja seletuseks ja oma auu kaitsmiseks niisugust soppa Eesti Postimehe kaastöölise kirjast oleme pidanud näitama. Ja see inimene ütleb nüid Eesti Postimehes ilusates, silitatud sõnades, meie olla sõimanud, miks meie kõikumata kindlusel rääkisime ja wõitlesime. Mis teeb nüid Eesti Postimees? Tema sõimab sellesama jeesuiti abil õpetamata inimeseks j. n. e.! Mikspärast? Eesti Postimehe erakond tahab meie seisukohta õõneks kaewada ka Eesti rahwa juures, sest nagu näha, peawad nemad rahwast ikka weel lamba karjaks, keda nemad kas meelitamisega wõi tõrelemisega ehk koerte hässitamisega ajawad ehk neid ilusate sõnadega nii-

* Nõnda mõtleb Eesti Postimehe kaastööliline R—o— omas kirjas Eesti rahwast!!!

dawad. Et näidata, kui paljudele järele mõtlemist ja kui wähe waimu haridust „Eesti Postimehe” kaastöölisel R—o—l on, seks olgu aga meie kitsa ruumi pärast tema enese kirjast Postimehes lühike näitus, kus ta isegi ei tea, mis ta kirjutab, ta ütleb: „Üht asja peab „Walgusest” kiitma, see on, et ta Hurt'i wastu on nii mehiselt pannud ja sellega aidanud Eesti kõige tarwilikumat ja pühamat püüdmist edasi aidata ja et temal üks kindel seisupaik on rahwa politika asjus. Nõnda tunnistab ka R—o—, ja kui ta siis Wirulast ka on sõimanud, ehk küll pisut wähem kui „Walgust”, siis ütleb ta kohe sellessamas rias: „Nõnda on siis Tallinna Eesti ajalehede toimetajad waewalised poliitika juhatajad. Meie palume nüid Herrmanni maha istuda ja kirjutada: Hurraa! Elagu R—o—! Elagu Eesti rahwas ja „Eesti Postimehe” kaastöölised! Sest nüid on ometi eht Herrmanni wiisi selge sõnaga kaugelt Kaukasia ilmast, kus inimene täitsa erapooletu wõib olla, Eesti asjas üteldud: „Kindla poliitika seisukoha kinni pidajad ja see, kes Eesti kõige tarwilikumat ja pühamaid püidmist on aitanud — on waewalised poliitika juhatajad! „Sellepärast piawad nemad targemate meeste”, see on R—o—, Herrmanni, Hurti ja wist ka Grenzsteini „juhatusel oma tööd tegema” — nõnda ütleb see haritud „õpetuse walla” mees R—o—, „Eesti Postimehe” kaastööliline. Ja siis: „Walgus” ei tuua teadusi. „Olewik” tuua ühes numbris rohkem, kui „Walgus” kahes. Muidugi. Üks haak piab R—o—l weel olema. Meie ei taha ennast kiita, aga just „Walguse” sisu ja teadusliste asjade kohta piame meie ometi Postimehe lugijatele selle wale laimamise peale wastama, et meie iial omas lehes ei ole püidnud, niisugust mängu ja tühja-tähja nõnda nimetatud „õpetust” oma lugijatele pakkuda, nagu „Olewik”. Mis mitte ajakohase püiete põllu- ja aia- ja majapidamise ehk poliitikaliku äratuse poolest tähtjad teadused ei ole, neid ei paku meie omas ajalehes mitte wäga palju oma lugijatele. Meie rahwas on jo hea sammu mitmesuguste teaduste poolest edenenu. Kasulikkudes majapidamise töödes ja poliitika asjus on tall praegu aga iseäranis rohket äratust ja silmaringi waja. Mõistatusi, laua- ja shahhi- ehk „male-mängu” ehk tühje jutukesi, ilma poliitika wärwita, ei taha meie iial õpetuseks nimetada, mis ajalehel kohuseks oleks õpetada, seda wõiwad raamatud ehk, — nagu tühje mängusi, aja surnuks lõõjad teha. „Olewiku” püidmisi meil ei ole iial olnud, ikka uute, kirju asjadega oma lehte täita, waid rahwa elu paranduse eest wõitlemine, majapidamise teaduste laiendamine ja kasuliku ettewõtmiste äratamine on ikka meie eesmärk olnud, seda arwame meie ajalehe kohta rahwalle kõige kasulisemaks. Seda tunnistawad meie õpetuse tükid aiatööst, põlluasjade läbirääkimised ja wõitlemised juhikirjades j. n. e. Niisamuti oleme meie ka õpetlikka kõnesid, ilukirjandust j. n. e. auustatud kaastöölise poolt awaldanud ning praeguste asjade seletuseks ja waimhariduse terituseks kriitikaid j. n. e. toonud. Meie saame ikka selle põhjuse peale jäema ja ei saa iial niisuguste asjadega oma lehte täitma nagu „Olewik” ja „Eesti Postimees”, kes, mis weel kord ütleme, jo rahwalle õigusega läilaks on saanud. Praegu on „Walgusel”, mis meie ilma kiitlemata wõime ütelda, kõige tublemad kaastöölised, kes ühtlasi ka Eesti poliitikas kindlad ja rahwa armastajad mehed on. Meie ei taha mitte oma kaastöölisega tuult tallata ega koolijütsisi ja roidunud Balti meelelisi kaasa püida. Meie seisame õiglase ja rahwa-kasuliku püidmiste põhjusel. Sellest ei saa meid keegi pöördada. Omale wõita ei saa meid muud kui Eesti rahwas, kellele kõik meie elu senni ajani ja kunni elulõpuni pühendatud on.

Seda on meil „Eesti Postimehe” kirjasaatjalle R—o—le ütelda. Herrmanni tema Postimehega ei wõi meie ka mitte natuke weel kord walgustamata jäta, ehk seda küll õige wastu meelt teema, sest paremaks ei saa see mees küll enam naljalt. Postimehega räägime tulewases numris.

Eesti Postimees (nr. 49), 7. detsember 1883, lk. 3 [Rezold]

[Eesti Postimees avaldas Rezoldi kirja: Tiflisist. *Awalik kiri mitmele suguwennale, kes mulle Suchumi maa pärast on kirjutanud. Seal kirjeldab Rezold Suhhumi olusid ja annab eestlastele soovitusi seoses väljarändamisega. Digiteeritud eraldi failis.*]

Virulane (nr. 50), 13. detsember 1883, lk. 1 (juhtkiri) [autor Jaak Järv]

— Härra W. Just'i ajalehe, Eesti Postimehe toimetaja, Dr. Hermann, laseb ühel Tihwlise linna elanikul, Rezoldil, meie maa Eesti keelsete ajalehtede üle Eesti Postimehes otsust teha. Nii imelik kui nüüd see juba on, et üks Aasia raja äärne inimene kaugelt Hommiku maalt Eesti ajalehtede wäärtuse üle ühes Eesti lehes eneses otsust teeb, nii imelik on ka see tema otsus ise. Nagu suur maailma ajalehtede tore walitseja jagab tema omas otsuses Eesti lehtedele kiitust ja laitust. Walgus saab kiita, aga ka laita, Wirulane saab kiita, aga ka laita, Olewik saab kiita, aga ka laita, Sakala saab selget laitust, ta olla igapidi wilets ja waewaline — wana Postimees aga saab ise selget puhast paksu kiitust. Postimees olewat ainukene leht, kes olla püüdnud mehe wiisi (?) oma seisupaika pidada (?) ja politikat wedada. Kui wildak, wals ja wäetikene see otsus on, see paistab juba nendest sõnadest wälja, aga et asi selgemaks saaks, siis weel paar sõna. Rezoldi härra nimetab omas weidras meeles ajalehte Walgust „kõige käreдамaks sõimajaks” ja tuuma poolest teistest ajalehtedest wiletsamaks; aga sealsamas kiidab ta teda jälle, et tema olla „Hurti wastu nii mehiselt pannud ja sellega aidanud Eesti kõige tarwilikumat ja pühamat püüdmist edasi aidata. Kus on siin nüüd aru wõi ots? Mis Rezoldi aru järele Eesti rahwa kõige tarwilikumat ja pühamat püüdmist edasi aitab, seda tunnistab seesama Rezold kõige wiletsamaks ja tuumetumaks. Oh seda ime sügawat Rezoldi härra mõtete wassingut, mis Aasia rajalt Eesti ajalehtede üle aru annab! Ja ommeti paneb Dr. Hermann selle Aasia raja elaniku mõtete wassingule pealkirjaks „awalik tõde” ja awaldab teda kui tõtt heameelega. Wist arwas see doktor, et kui ma nii kauge maa mehel oma lehte kiita ja teisi lehti laita lasen, waat siis peab ommeti see sellel kallil tellimise ajal mõjuma, sest kauge line heal on kuulus. Kahetsemise wäärt Dr. Hermann! Kudas wõib ometi mõne mehe arust rahwas nii arusaamata olla, et ta ise mitte weel oma ajaleh-

tede tuuma ega tublidust ei tunne, waid aga ühe Tihwlise linna elaniku eksimõttelise kiituse järele Postimehe ümber koguks, kes ise selle kange maa mehe lapsiku kiidulaulu enese kohta wälja helistab ja ennast selle juures uhkel-dab! —

Oma weidra ja wäeti kirja lõpul tunnistab Rezold ennast ka „erapooletuks” nagu Hermannigi. Tema olla ka Kõrwi, Järwe, Nebokati, Hurti ja Grenzsteini-ga suures sõpruses olnud ja olla praegugi, enam weel kui Hermanniga. Liig suur jämedus! Järwel ei ole Rezoldiga vähematki sõbrust olnud ei ole ka praegugi. Ühe ainu korra on Järw seda inimest näinud, see oli sui aasta eest, ja kirjawahelduses ei ole ta temaga ka poole sõnagagi olnud. Et Rezold Wiru-lase toimetusele mõne kirja on kirjutanud, see ei puudu weel Wirulase toime-taja sõprusesse mitte karwa wäärt. Kas härra Rezold Nebokati, Hurti ja Grenzsteiniga suures sõpruses seisab, seda mina ei tea, aga see wõib wõima-lik olla.

Selle juures on meil weel teatada, et Rezold sugugi miskisuguste, ei Aasia ega Eestimaa ajalehtede kritiseerijaks ei kõlba. Tema ei mõistagi weel suurt mi-dagi kirjutada, kudas wõib ta siis ühe rahwa ajakirjanduse wäärtust õigeste kaaluda mõista. Tema on meile ka mõnegi lühelise kirjakese saatnud, aga need on nii kehvamõttelised ja ka kirjutamise poolest nii wäga wigalised, et trükkimise kõlbdust sealt asjata peab otsima. On aga tema kiri Postimehe kii-tuseks ja teiste lehtede laituseks Postimehes ilmunud, siis on näha, et Dr. Hermann sellest Tihwlise linna elaniku wigasest materjalist ise enesele kiidu laulu on meistedanud. Kui auus see on ja kudas selle juures weel nii tub-liste uhkeldada wõib, seda wõib lugeja arwata. Kui meie näituseks nendest kiidukirjadest, mis meile Wirulase kohta on saadetud, weerand jaugi oleksi-me awaldanud, juba siis oleks see palju ruumi tarwitanud.

Aga Dr. Hermann ei ole weel sellest R. kiitusest Postimehe kohta ja sellesama laitusest Tallinna lehtede kohta küll saanud; ta on omalt poolt umbes poole weel juure lisanud. Ta püiab selles lisandikus Rezoldi laitust Olewiku ja Sa-kala pealt vähemale wõtta, Wirulase ja Walgusele aga weel juure anda ning oma Postimehe kiitust ikka weel kõrgemale helistada. Seda teeb tema ikka sell ära kulunud wiisil, et Tallinna lehtede toimetajatel ei olla õpetatud mehe ega doktori nime. — Rõõmustage ja uhkeldage aga peale oma doktori nime kallal, auustatud Dr. Hermann! Meie ei taha Teid selles eksitada. Wiimaks saate ommeti natukene enne aega aru, et mitte nimi mehe kohta ega aja tarwidusi ära ei täida, waid mehine kindel töö ja et rahwas ka mitte nime, waid töö ja tegewuse järele mehe wäärtust kaalub. Kui ikka aga õpetatud me-he nimi rahwatöö asjus mehele kõrge wäärtuse ja wägewuse annaks, noh, mis siis enam wiga, — siis oleks jo meie maa wägewaid rahwa töömehi kubinal täis, sest nime-mehi on meil mitme sadade wiisil ja neid walmistatakse ikka juure. Hermanni nimi ja nime saamine näitab pealegi ka weel suurte küsimise märkide wahel seiswat. Tartus seadis ja seadis ta ikka ennast Jumalasõna õppimisele; sellega ei saanud ta edasi; läks siis Saksamaale reisima ja seal oli tal warsti keelte tundmises doktori nimi käes. Jumalasõna tundmist õppis, aga inimeste ja rahwaste keelte tundmises sai Saksamaal doktoriks! — Saksa-

maalt toodud doktori nimed olgu nad mis tahes wiisil saadud, ei maksa ka Wenemaal midagi. On juba teada, mill wiisil sealt neid küllalt saadakse. —

Kündja (nr. 2), 11. jaanuar 1884, lk. 15 (juhtkiri) [autor Jaan Nebokat]

— Wanal ajal wõi *enne* oli see pruugiks, et koolmeistrid koolilastele koolitunnistusi andsiwad, uuemal ajal wõi *nüüd* annab koolipois oma koolmeistrile tunnistuse. Wäsind „Eesti Postimehe” nõdrust, kes ennast iga nädala seitse aastat püüab wanemaks teha ja Kõigekõrgemat armukuulutust 20-mast numbrist 52-se numbrini kõrwale lükkas, et jändajatele ruumi anda, tundes, saadab minu koolipois Retsold enese 1867—1870 saadud koolitunnistuse „Eesti Postimehe” Hermanni läbi jõuluks minu kätte. Et nende noolte wäärust, mis ka minu koolipois Eesti rahwast meie ja teiste lehtede lugemisest eemale tõrjub ja enese koolmeistrit teutab, kaaluda, nõuab minu au, seda meest, kes wägise kuulsaks tahab saada, Eesti rahwale ettepanna.

Undla wallast Kadrina kihelkonnast päralt Retsold sai sennasamasse kihelkonda Palmse walda koolmeistriks. Seal olles tuli ta ühel kewadisel päewal ärritatud meelel minu juure Rakweresse, kus mina sell korral korrektoriks ehk trükikirjaparandajaks olin, ja nõudis paberit ja kirjutusenõusid. Eeskõjas paberipaki otsas kirjutas ta ühe kirja, kelle sisu ta mulle ei näidand. Teisel hommikul wara tuli Rakwere lossi herra minu juure ja rääkis ühest sõnawaheldusest, mis temal heile Retsoldiga olnud; herra näitas mulle Retsoldi kirjutatud nimeta kirja, kussees mõisa rehed ja laudad ähwardadi tuhaks põletada. Retsold sai kohtu alla. Mill kombel ta lahti sai, ei tea ma öelda. Retsoldi koolitunnistusekirja peal oli trükitud: „wallakoolmeister”, tema lasknud aga, nagu õnnis Oppermann mulle rääkis, Oppermanni selle wäljakaapida ja „elementaarkooliõpetaja” asemele trükkida. Seda waletunnistusekirja nõudsin ma Retsoldi käest näha ja sain kaa, sellega lippas ta Saksamaale ja sai seal waletunnistusekirja abil Krischona rändajamisjonikooli ilma hinnata wastuwõetud; aga misjonäriks ei jõudnud Retsoldi pea küll mitte õppida, ta sai Rheini jõe ääre — jälle külakoolmeistriks. Äkiste oli Retsold Tallinnas koolidirektor Dr. Gahlnbäcki palwel, et kodumaal kohta saada. Direktori herra ees ei maksnud Saksamaa külakoolmeistri tunnistusekiri sugugi rohkem, kui Eestimaa koolitunnistused, pealegi oli ta Rheini jõeäärse keelemurde nii selgeste kätteõppinud, et just sellepärast direktoriherra teda pruukida ei wõinud; kaa oli ta liiast õppimisest „pimedaks” jäänud ja kandis 1872 aastast peale sinisid prillisid. Korruga pistis Retsold oma pea Kaukasia mägede wahelt wälja, ahwateles Samarasse wäljarännanud Eestlased Kaukasiasse, keda külm tõbi seal palju on mahaniitnud. Sealt kirjutab ta oma pöörasid kirjasid — üks dessätin maad anda 1000 rubla kasu — „Eesti Postimehele”, kes neid parema kaastöölise puudusel kergel meelel awaldab. Ammuks see oli, kui üks Hiidlane Kaukasiast poolalasti kerjates tagasituli. Seesinane Retsold, „Eesti Postimehe” kiitja, põletamiseähwardusekirja kirjutaja, koolitunnistusewäärataja ja wäljarändajate wintsutaja olla Kaukasiast „Eesti Pos-

timehe” sõnade järel kõrge kooli direktor. Kellele Hermann tuhka silma loobib? Retsold on weikeste laste kordamise- wõi meeletuletamiseklasside (петиціонныхъ классовъ) juhataja, peab lapsi enese juures sööma peal ja nimetab ennast nende direktoriks. Jäägu ta seks, aga ärgu hakaku enese koolmeistri ja Eesti lehtede peale muda loopima. Meie peame „Wirulast” ja „Walgust” selle mehise meelega eest kiitma, mis ka nad oma nurga on puhtaks kasinud. Olgu siin üks proow, kuidas herra Järw enese auu kallale kippumist on tagasitõrjunud. Tema kirjutab: Herra W. Just'i ajalehe, Eesti Postimehe toimetaja, Dr. Hermann, laseb ühe Tihwli linna elanikul, Rezoldil, meie maa Eesti keelsete ajalehtede üle Eesti Postimehes otsust teha. Nii imelik kui nüüd see juba on, et üks Aasia raja äärne inimene kaugelt Hommiku maalt Eesti ajalehtede wäärtuse üle ühes Eesti lehes eneses otsust teeb, nii imelik on ka see tema otsus ise. Nagu suur maailma ajalehtede tore walitseja jagab tema omas otsuses Eesti lehtedele kiitust ja laitu. Walgus saab kiita, aga ka laita, Wirulane saab kiita, aga ka laita, Olewik saab kiita, aga ka laita, Sakala saab selget laitu, ta olla igapidi wilts ja waewaline — wana Postimees aga saab ise selget puhast paksu kiitust. Postimees olewat ainukene leht, kes olla püüdnud mehe wiisi (?) oma seisupaika pidada (?) ja politikat wedada. Kui wildak, walt ja wäetike see otsus on, see paistab juba nendest sõnadest wälja, aga et asi selgemaks saaks, siis weel paar sõna. Rezoldi härra nimetab oma weidras meele ajalehte Walgust „kõige karedamaks söimajaks” ja tuuma poolest teistest ajalehtedest wiltsamaks; aga sealsamas kiidab ta teda jälle, et tema olla „Hurti wastu nii mehisele pannud ja sellega aidanud Eesti kõige tarwilikumad ja pühamad püidmist edasi aidata. Kus on siin nüüd aru wõi ots? Mis Rezoldi aru järele Eesti rahwa kõige tarwilikumad ja pühamad püidmist edasi aitab, seda tunnistab seesama Rezold kõige wiltsamaks ja tuumetu- maks. Oh seda ime sügawat Rezoldi härra mõtete wassingut, mis Aasia rajalt Eesti ajalehtede üle aru annab! Ja ommeti paneb Dr. Hermann selle Aasia raja elaniku mõtete wassingule pealkirjaks „awalik tõde” ja awaldab teda ka kui tõtt heameelega. Wist arwas see doktor, et kui ma nii kaugel maa mehel oma lehte kiita ja teisi lehti laita lasen, waat siis peab ommeti sellel kallil tellimise ajal mõjuma, sest kaugeline heal on kuulus. Kahetsemise wäärt Dr. Hermann! Kudas wõib ommeti mõne mehe arust rahwas nii arusaamata olla, et ta ise mitte weel oma ajalehtede tuuma ega tublidust ei tunne, waid aga ühe Tihwli linna elaniku eksimõttelise kiituse järele Postimehe ümber koguks, kes ise selle kauge maa mehe lapsiku kiidulaulu enese kohta wälja helistab ja ennast selle juures uhkeldab! —

Oma weidra ja wäeti kirja lõpul tunnistab Rezold ennast ka „erapooletuks” nagu Hermannigi. Tema olla kaa Kõrwi, Järwe, Nebokati, Hurti ja Grenzsteiniga suures sõpruses olnud ja olla praegugi, enam weel kui Hermanniga. Liig suur jämedus! Järwel ei ole Rezoldiga wähematki sõbrust olnud ei ole ka praegugi. Ühe ainu korra on Järw seda inimest näinud, see oli sui aasta eest, ja kirjawahelduses ei ole ta temaga ka poole sõnagagi olnud. Et Rezold Wirulase toimetusele mõne kirja on kirjutanud, see ei puudu weel Wirulase toimetaja sõprusesse mitte karwa wäärt. Kas härra Rezold Nebokati, Hurti ja Grenzsteiniga suures sõpruses seisab, seda mina ei tea, aga see wõib wõimalik olla.

Selle juures on meil weel teatada, et Rezold sugugi miskisuguste, ei Aasia ega Eestimaa ajalehtede kritiseerijaks ei kõlba. Tema ei mõistagi weel suurt midagi kirjutada, kudas wõib ta siis ühe rahwa ajakirjanduse wäärtust õigeste kaaluda mõista. Tema on meile ka mõnegi lühelise kirjakese saatnud, aga need on nii kehvamõttelised ja ka kirjutamise poolest nii wäga wigalised, et trükkimise kõlbdust sealt asjata peab otsima. On aga tema kiri Postimehe kiituseks ja teiste lehtede laituseks Postimehes ilmunud, siis on näha, et Dr. Hermann sellest Tihwlise linna elaniku wigasest materjalist ise enesele kiidu laulu on meistedanud. Kui auus see on ja kudas selle juures weel nii tubliste uhkeldada wõib, seda wõib lugeja arwata. Kui meie näituseks nendest kiidukirjadest, mis meile Wirulase kohta on saadetud, weerand jaugi oleksime awaldanud, juba siis oleks see palju ruumi tarwitanud.

Aga Dr. Hermann ei ole weel sellest R. kiitusest Postimehe kohta ja sellesama laitusest Tallinna lehtede kohta küll saanud; ta on omalt poolt umbes poole weel juure lisanud. Ta püiab selles lisandikus Rezoldi laitust Olewiku ja Sakala pealt vähemale wõtta, Wirulase ja Walgusele aga weel juure anda ning oma Postimehe kiitust ikka weel kõrgemale helistada. Seda teeb tema ikka sell ära kulunud wiisil, et Tallinna lehtede toimetajatel ei olla õpetatud mehe ega doktori nime. — Rõõmustage ja uhkeldage aga peale oma doktori nime kallal, auustatud Dr. Hermann! Meie ei taha Teid selles eksitada. Wiimaks saate ommeti natukene enne aega aru, et mitte nimi mehe kohta ega aja tarwidusi ära ei täida, waid mehine kindel töö ja et rahwas ka mitte nime, waid töö ja tegewuse järele mehe wäärtust kaalub. Kui ikka aga õpetatud mehe nimi rahwatöö asjus mehele kõrge wäärtuse ja wägewuse annaks, noh, mis siis enam wiga, — siis oleks jo meie maa wägewaid rahwa töömehi kubinal täis, sest nime-mehi on meil mitme sadade wiisil ja neid walmistatakse ikka juure. Hermanni nimi ja nime saamine näitab pealegi ka weel suurte küsimise märkide wahel seiswat. Tartus seadis ja seadis ta ikka ennast Jumalasõna õppimisele; sellega ei saanud ta edasi; läks siis Saksamaale reisima ja seal oli tal warsti keelte tundmises doktori nimi käes. Jumalasõna tundmist õppis, aga inimeste ja rahwaste keelte tundmises sai Saksamaal doktoriks! — Saksamaalt toodud doktori nimed olgu nad mis tahes wiisil saadud, ei maksa ka Wenemaal midagi.

Tallinna Sõber (nr. 6), 10. veebruar 1884, lk. 3 [katkend pikemast kirjast, mille autor oli arvatavasti Samara kooliõpetaja Gustav Soonsein]

Samaara asutustest kirjutakse meile:

[. . .]

Weel wiletsam on see „erapooletus”, mis põhjusel Dr. Hermann sarnatsed ja kõik kirjad „Eesti Postimehes” üles wõtab. Tema tahab kõiksugused klobatsid, tühjad kõlgaspead, uulitsapoisid ja muud pahad inimesed nende „wastastega”, auusamate inimestega ühesugusesse waidlusesse rebida omas „Eesti

Postimehes”. Muidugi peawad auusamad meeled niisugusest „erapooletusest” taganema, kui mõne kantsaka wasta silmi on saanud; wõit jääb „rahwameeste” kätte. Lindenbergi wiisil laseb tema juba ennast Rezoldi läbi kiita ja teisi Eesti aealehta laita. Rezold töötab Armeenlaste seas, nõudku tema ka selle rahwa kasu, kelle leiba tema sööb; jätku waesed Eestlased kodumaale rahule.

Tuntage ometigi neid kärnkonnu ära, kes pettuse läbi waese rahwa werd imewad, ja hoietagu nende eest. Need on tõeste walusaks küüruks, kes seda omale selga saab, see kannab surmani.”

S.

Eesti Postimees (nr. 24), 13. juuni 1884, lk. 2 [autor Rezold]

Wastus.

Ees seiswa kirjaga teatan auusa „Eesti Postimehe” lugejatele, et minu kirja, mis selles lehes nr. 48 mööda läinud aastal ilmus, on mitmed Eesti ajalehed ajanud õppetatud rahwa ajakirjandusest wälja astuma ja kõiksugu wale mahakiskumise teadusi oma lugejatele minu üle tooma, nimelt: „Kündja” ja „Tall. Sõber”. Mina olen enamasti kõigile alamal nimetatud ajalehtede toimetajatele täielise wastuse kirjutanud wiimaste pääle, mis aga nemad oma ajalehtedesse pole wastu wõtnud; wist see pärast, et nad oleksiwad oma mitte tõe põhja pääl seiswate awalduste eest õpetust saanud.

„Kündja” kirjutab järgmisel wiisil: „Mina äritada rahwast wälja rändama; olla koolitunnistust muutnud; ähwardust kirjutanud; teda kui wana koolmeistrilaimanud ja ähwardanud kohtu kätte anda; Saksa maal Rheini jõe ääres küla-koolmeister olnud; minu pää pole jõudnud Schweitsi maal kooli läbi teha; Tallinna kubermangu koolide direktor Gahlenbeck pole wõinud mind selle pärast tarwitada, et Rheini jõe äärse rahwa keele murde olen wäga selgesti kätte õppinud jne.”

Need on pääpunktid, mis Jaan Nebukat mulle süüks paneb. Mina tema tegusid ja asju siin harutama ei hakka, mis üle lugejad küll imetelema saaksiwad, waid wastan ainult lühedalt põlates tema ülemal tähendatud laimduste pääle: Esmalt pole ma iales misgi seaduse wasta ähwardust kirjutanud, ega pole kusagil kohtadel olnud. Saksa maal ei olnud ma mitte küla-, waid Barmeni linnas 7 klassilise Preisi riigi-kooli pääl klassides õpetaja (Klassenlehrer). *) Minu pää ei olla, Nebukati üteluse järele, õppimist wälja kannatanud. Mul on aga Schweitsi maalt, institutist, kui Saksa maalt hääd tunnistused kaasas. Mis on awaldus, et direktor Gahlbeck pole mind selle pärast tarwitanud, et Rheini jõe äärse rahwa keele murde olen hästi kätte õppinud? Jaan Nebukat oli sel ajal Siberis, kui mina isamaale tagasi tulim, ja ma pole teda umbes 13 aastat

* Waata! Preisi kooliministeriumis õpetuse aruanne Barmeni linnast 1876.

enam näinud, kust ta seda kõik teab? — Õnnis direktor Gahlbeck oli aga esimene kui Saksa maalt tagasin tulin, kes minule Krimmi Neusatsi linna tsentral-kooli pääle koha toimetas; aga et Peterburis koha kauba olin ära teinud, selle pärast ei võtnud ma nimetatud kohta vastu. Pastor Mickwits, kes sel ajal selle kooli direktor oli võib minu tunnistust tõendada. Õnnis Issandas hingaw direktor Gahlbeck tundis mind juba lapsest saadik ja oli mu vastu ikka lahke ja armuline. Iga kord, kui Tallinnas käisin, oli esimene käik wana isaliku sõbra juurde, kes mulle mõnda õpetust ja hääd nõuu elu tarwis andis. Mõisnikkude seminari kooli tunnistused on mul niisama, kui nad mulle anti, ehk neid mul küll tarwis ei ole; sest et kolm kord pärast seminarist lahkumist kõrgemat eksami olen teinud. Pean neid omale aga mälestuseks. Et „St. Petersburger Zeitungis” isand Eichhorn niisama sugust wihast kirja nr. 103 on minu pääle loopinud, kui juba ülemal Nebukatist kuulsime, selle pärast olen kinnitatud ära kirja (Copie) nimetatud ajalehetoiemataja kätte saatnud ja ka wastuse laimamise pääle. Ära kiri on pastor Hüsemanni tunnistusel Tiflise linnas notariuse juures ametlikult tehtud. See tõendus lööb teotajaid kõige rohkem ja on selgeks näituseks, et Nebukat mitte tõtt ei räägi ja ühegi inimese auu temale püha ei ole. Ta kiidab ennast: „minu ja mitme muu õpetatud Eesti mehe koolmeister olnud.” Umbes 18 aasta eest, kui ma poisina Eesti maa mõisnikkude seminaris baron Dellinghauseni soowimise pääle õppimas olin, oli Nebukat sääl sel ajal ökonomiks (aidameheks). Rahwast pole ma ial wäljarändamisele äritanud, waid olen aga mõned kirjad omast Kaukasia maal reisimisest awaldanud. Wäljarändamise tuju tuli enne Samara Eestlaste hulka, siis kui pärast Türgi sõda mõned maakonnad, mis Wene walitsuse alla langesiwad asujatele saiwad wälja pakutud. Mina ei waata ialgi Nebukati ja tema seltslaste teotuste pääle, kes mulle enam misgi kahju ei wõi teha, sest et nemad minult kaugele on jäänud alla wett ujuma.

Ka Eichhorn on teotust St. „Peterburger Zeitungis” minu pääle wälja waldanud, mind mitu korda „külakoolmeistriks” nimetanud, nagu see oleks üks suur halbtus minule olema. Kõige parem wastus selle pääle on: Ma olen õitsesgi omal ajal õiganud, miks ei wõinud ma siis külakoolmeister olla! Pääle selle on Eichhorn palju muid teotawaid asju minu üle nimetatud ajalehes awaldanud. Kõige nende pääle wastata siin ei ole tarwis. Täielise wastuse olen juba, nagu ülemal öeldud, „St. Peterburger Zeitungis” saatnud, kas see wastu saab wõetud, on weel teadmata. Olgu ainult nii palju öeldud, et mis sääl Eestlaste wiletsast elust räägitakse, on selgest puskari aurust kirjasaatja päha tõusnud. Aprilli kuu lõpul oli herra Kaasik (Tartu linnast pärit) Suchumi Eestlaste asja toimetamise pärast Tiflise linnas, minu juures. Tema teatas, et praegu 150 perekonda on Suchumis Eestlasi elamas ja üks inimene aga olla nende seast haige. Kilk olla „Kündjale” ühe südamesse lõikawa kirja omast wiletsast käekäigust saatnud, mis aga mitte tõsi ei ole. Nebukat palus nii hästi mind, kui Kilki, et tema seitungi ilma rahata wasta wõtaksime, ja selle eest temale midagi kirjutaksime siit poolt asjust. Et meie midagi ei kirjutanud, saatis Nebukat aasta lõpul rehnungi ja palus üks rubla, kõige wähemast paberi hinda, saata. Kilk saatis temale ühe rubla ja lisis nalja pärast juurde „Waesus on suur, ei jõua enam saata, kui aga tahate seda õnnetust weel kaela saata,

siis saatke aga pääle.” Säält on nüüd Nebukati wiha waen meie wastu tulnud. Sest on nüüd küll Nebakatile, mina ei saa temale ialgi enam wastama.

Herra Järw „Wirulase” toimetaja on püüdnud oma 50. numbris 1883 minu tundmist kritiseerida, see on niisama weider. Kuis wõib tema teisi kritiseerida, kui ise weel grammatika (keeles) wigasid teeb. Kõik kriitika minu kohta on nii lapselik, et selle üle ei maksa kõneledagi. Järgmisest näitusest olgu küll, lugejad mõistawad isegi, kumbal meitest õigus on. Ülemal nimetatud numbris, kus herra Järw mind laimab, ütleb ta: „Dr. Hermann laseb ühel Tiflisi linna elanikul, Rezoldil, meie Eesti keelsete ajalehtede üle otsust teha.” Kirjamehed ütlewad puhtas Wiru keeles: „Dr. Hermann laseb ühe Tiflisi linna elaniku Rezoldi meie Eesti keeleliste ajalehtede üle otsust teha.” Herra Järw on tarwitanud kolmat muutmist (Dativ) säääl, kus ta neljat muutmist (Accusativ) oleks pidanud pruukima, ehk jälle Dr. Weske õpetuse järele partitiv küsimuse pääle, keda? säääl, kus ta adessiv, küsimise pääle: kellel? oli tarwitanud.

Niisamuti on herra Kõrw omas „Walguses” mulle liiga teha tahtnud. Tema on aga mõistliku mehe wiisi ennast rajas katsunud pidada, selle pärast wõtan ühe ainukese sõna omast kriitikast tagasi, mis „Walguse” üle olin ütelnud.

„Olewikule” kirjutasin laialise seletuse wastuseks, aga toimetaja ei wõtnud wastu. Nüüd aga püüab herra Grenzstein omas „Olewikus” mind säääl ja tääl nokkida, ehk küll mina temale seda kõige vähemalt halba pole teinud. Hispania kuningas Karl ei wõinud kahte uuri ühe tasa käima panna, aga siisgi soowib herra Grenzstein kõik inimesed ühe mütsi alla panna, s. o. ühe mõtte, soowi, tahte, igatsuse ja püüde meheks teha. See oleks kõige suurem õnnetus ja loomuse seaduse wastu olema. Terwes looduses on ja peab olema mitmesugusust (Mannigsaltigkeit).

Kõiki tuttawaid terwitades.

Tiflises, 17. Mail 1884.

J. R. Rezold.